

ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Статтею 1 Основного Закону Україна проголошена демократичною, соціальною та правовою державою. У сучасному розмінні демократією є одна з форм юридичного забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Саме за цією ознакою нині демократія відрізняється від історичних попередниць, будучи більш виваженою та гуманістичною.

Демократія в суспільстві тримається на двох засадах: верховенстві закону та забезпеченні прав людини. Проте навіть проголошення людини найвищою соціальною цінністю та закріплення у Конституції її основних прав та свобод не може мати жодного значення без реальних гарантій здійснення цих прав.[1] Так, ще у 1789 р. у ст. 16 Французької Декларації прав людини та громадянина було записано: "Суспільство, у якому не забезпечуються гарантії прав та відсутній поділ влади, не має конституції".[2] Отже, необхідність реального забезпечення проголошуваних прав обумовлює підвищений інтерес до проблем правових гарантій, зокрема у сфері кримінально-процесуальної діяльності.

Проблема гарантій прав особи є предметом постійної уваги фахівців-правників. Це пояснюється тим, що справжньою цінністю права особи стають лише тоді, коли вони знаходять постійне та повне втілення в реальних суспільних відносинах.

Конституція України містить положення, відповідно до якого права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ч. 2 ст. 3). Особливої актуальності цей конституційний припис набуває у галузі кримінально-процесуальних відносин, де виникають та дістають вияв найсуттєвіші обмеження конституційних прав та свобод громадян, де відносини особи та держави дуже часто супроводжуються інтенсивним примусовим впливом з боку останньої (затримання, тримання під вартою, відсторонення від посади тощо).

Отже, права, якими наділені учасники кримінального провадження, не можуть самі по собі автоматично забезпечити своє існування. Роль

чинників, що забезпечують їх реалізацію, виконує система законодавчо закріплених положень (норм, принципів, вимог тощо), завдяки яким у кримінальному процесі має бути забезпечений перехід від передбачених законом можливостей до реальної дійсності. До того ж гарантії прав особи виконують роль засобів, завдяки яким забезпечується можливість виключення чи принаймні мінімізації професійних помилок з боку органів розслідування та правосуддя щодо громадянина.

На думку Л. Лобойка, гарантії прав та інтересів особи разом із гарантіями ефективної діяльності органів, які ведуть кримінальний процес, у своїй сукупності утворюють засоби ефективного функціонування кримінального процесу в цілому.[3] Одразу зазначимо, що гарантії забезпечення прав учасників кримінального провадження, навіть якщо ними забезпечуються права підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного, жодним чином не можна розглядати як перешкоди для розкриття злочину. Навпаки – суворе дотримання цих гарантій повністю відповідає завданням кримінального провадження, переліченим у ст. 2 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України. Водночас ефективність гарантій залежить від рівня розвитку загально-правових принципів, стану економіки, рівня розвитку демократичних інститутів, реальності політичної системи суспільства, наявності системи досконалих законів у державі, ефективності механізмів реалізації положень законів, ступеня правової свідомості, правової культури населення, узгодженості інтересів населення та суспільства в цілому і наявності високоєфективних органів контролю.

Із прийняттям 13 квітня 2012 р. нового КПК України розпочався новий етап розбудови незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, для якої, як визначено у ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю.

В цілому новий КПК України відповідає європейським стандартам та європейській філософії процесуальних процедур досудового розслідування та судового розгляду кримінальних справ. А головною його особливістю є те, що він встановлює процесуальну рівність та забезпечує змагальність сторін кримінального провадження.

Основними новелами нового КПК України порівняно із КПК 1960 р. є такі: розширено обсяг прав підозрюваних/обвинувачених та потерпілих; скасовано стадію порушення кримінальних справ; концептуально змінено підхід до призначення запобіжних заходів: оновлено процедури досудового розслідування (наприклад, глава 21 передбачає особливості проведення негласних (розшукових) слідчих дій); розширено судовий

контроль за органами досудового слідства (запроваджується посада слідчого судді); вже не передбачена процедура повернення справ на додаткове розслідування; закріплено новий для українського кримінального процесу інститут провадження на підставі угод; заборонено здійснювати захист особам, які не мають свідоцтва про заняття адвокатською діяльністю, тощо.

Насамперед слід констатувати, що новий КПК України є демократичним та прогресивним, адже він, закріплюючи принцип змагальності, тим самим покликаний забезпечити права громадян у кримінальному провадженні, надає сторонам рівні можливості щодо збирання та подання до суду доказів.

Даючи характеристику нового КПК України, Голова наукового комітету агентства по основним правам ЄС Джеремі Мак-Брайт наголосив, що новий Кодекс містить принципове положення, яке суттєво посилить змагальний процес: якщо раніше справу контролював винятково прокурор, то зараз посилиться вплив адвоката. Ці зміни вимагають великих зусиль всіх учасників процесу. Головне – необхідно змінити мислення, традиційне для пострадянської країни. Із законами в країні може бути все гаразд, але питання в тому, як вони застосовуються.[4] Отже, будемо сподіватися, що судді, прокурори та слідчі зможуть перебудувати своє мислення, сприйняти нове кримінальне процесуальне законодавство та виконувати норми законів в тому вигляді, в якому вони закріплені в Кодексі, не порушуючи їх. Лише тоді ми зможемо констатувати, що права та інтереси громадян захищені, а нова модель правової системи буде працювати як єдиний механізм змагального та справедливого правосуддя.

Література

1. Скаун О. Ф. Теория государства и права.– Харьков: Консум; Университет внутренних дел, 2009.– С. 202.
2. Декларация прав людини і громадянина [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://constituanta.blogspot.com/2011/02/1789.html>
3. Лобойко Л.М. Методи кримінально-процесуального права: Монографія.– Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т. внутр. справ, 2006.– С. 38-39.
4. Закон и бизнес.– № 35.– 29 августа – 7 сентября.– С.3.

Хорт І.В.,
старший викладач,
Романченко Т.С.,
студентка,

Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМА У ВИЗНАЧЕННІ МІСЦЯ ЗЛОЧИННИХ ДІЯНЬ ТЕРОРИСТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ У КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

Актуальним на даний момент залишається проблема, пов'язана із злочинами терористичного характеру від яких жодна країна не може захистити себе і жити в повній безпеці. У той час, коли розробляються нові засоби по виявленню та усуненню причин і умов цих видів злочинів, тероризм швидко зростає та розвивається. Україна, уклавши міжнародні договори співпрацює з іноземними країнами в галузі боротьби з тероризмом [2, с.5]. Але існують певні прогалини у кримінальному законодавстві, які лише перешкоджають здійсненню належного захисту прав і свобод людини.

Науковцями та дослідниками у сфері боротьби зі злочинами терористичного характеру є: В.Ф. Антипенко, Н.М. Букалев, Ж.В. Вассалатий, О.А. Івахненко, В.А. Ліпкан, В.В. Майоров, Ю.В. Мантуляк, Д.І. Никифорчук, І.М. Рижов, М.М. Руденко, С.А. Трофімов, М.І. Хавронюк, С.С. Яценко.

Як відомо, злочинні діяння терористичного характеру в чинному Кримінальному кодексі України містяться у розділі IX "Злочини проти громадської безпеки", але конкретно не відображені національним законодавцем порівняно з кримінальними кодексами інших європейських країн. Можливо, такою причиною є комплексність об'єкту посягання злочинних діянь терористичного характеру. Зокрема, Ляхов Е.Г. вказує: "Тероризм – це багатооб'єктний злочин, і надавати оцінку об'єкту його складу треба у комплексі" [3, с. 224-230]. Але така думка є суперечливою через виявлення певних перепон для громадян у відстоюванні своїх прав і свобод. Норми Особливої частини Кримінального кодексу України, які стосуються злочинних діянь терористичного характеру, необхідно спрямувати на належну охорону життя і здоров'я як індивіда, так і групи людей [4, с. 879].

Якщо проаналізувати положення статей Особливої частини Кримінального кодексу України, можна дійти висновку, що деякі з них складають об'єкт злочинних діянь терористичного характеру, які містяться в